

Др Божидар Форца, пуковник

Аутор у чланку разматра промене у стратегијама (општа, националне безбедности, војна) које назива стратегијским заокретима. На основу анализе интереса и циљева, начела (принципи), снага и начина реализације стратегија, као њихових елемената, посматра их у најразвијенијем и тзв. малим земљама и даје препоруке за нашу теорију и праксу.

Своје тврдње о наведеним стратегијским заокретима, од којих се неки називу, неки пројектују, а неки и реализују у пракси на почетку 21. века, аутор износи на општем нивоу.

Увод

Почетак новог века, а поготову миленијума, увек је била прилика да се анализирају претходни и најаве будући век и миленијум у свим сферама људске делатности. Стога треба да се са аспекта стратегије – опште и, пре свега, војне – покуша расветлити шта најављује нови век или, барем, његове прве две деценије. Односно, које се промене предвиђају, тестирају или називу у стратегији, а које се, условно, могу назвати стратегијским заокретима. При томе, под термином *заокрет* подразумева се одступање у стратегији (теорија и пракса) у односу на претходни период.

Оно што се може сматрати својеврсном историјском законитошћу јесте чињеница да су новине у стратегији, углавном, диктирали моћници свог времена, док су се остали мање или више успешно прилагођавали. Тако је било некада, тако је и у садашње време.

Стратегијски интереси и циљеви

Однос појмова *интереси* и *циљеви* није једнозначно утврђен у теорији, па се јављају одређења у распону од њихових синонима до ставова о надређености интереса циљевима, или обрнуто. Према *Филозофском речнику*, под интересом (лат. *inter esse* – бити између, бити код) подразумева се „... одређени став који заузимамо према неком предмету, особи или догађају“.¹ Према том ставу, с обзиром на садржај на који је усмерен, диференцирају се духовни, материјални, научни, уметнички, практични и други интереси.² У *Политичкој енцикло-*

¹ Vladimir Filipović, *Filozofijski rečnik*, Nakladni zavod „Matice Hrvatske“, Zagreb, 1984, str. 149.

² Исто.

педији појам интерес дефинисан је, слично као у *Филозофијском речнику*, као: „... активан однос човека према некој ствари, другом лицу или извесној идеји, удео учешће у нечему или значај, вредност користи за човека из тог односа“.³ Вујаклија набраја више значења која се везују уз термин интерес, као што су: „удео, учешће, однос, привлачност, занимљивост, пажња, љубав, наклоност, значај, важност, вредност, корист, добит, итд. ...“.⁴ Митар Ковач, уважавајући ставове из наше и стране теорије и праксе, тврди да „национални (државни) интереси представљају најопштија програмска опредељења које одређено друштво настоји да достигне“.⁵ На основу тога, класификује националне (државне) интересе према критеријуму значаја на виталне и веома важне, према критеријуму субјекта који их реализује – на политичке, економске, безбедносне и друге, а према критеријуму трајања – на дугорочне, средњорочне и краткорочне интересе.⁶

Када је реч о интересу, као и појму циљ(еви), у теорији нема консензуса. Стога поједини теоретичари војне мисли сматрају да није једноставно дати општу дефиницију циља, као ни дефиницију циља у домену државне (опште) и војне стратегије. Тврдећи да у вези с тим постоје озбиљне тешкоће, Радован Томановић, на Симпозијуму о војној науци (СИМВОН–2001), цитирајући разне изворе, каже: „Циљ је оно што изазива потребу за доношењем одлуке... Циљ је вредност коју треба стећи или сачувати... планирани резултат који треба да се оствари у одређеном времену, или, циљ је жељено стање система, жељени излаз, жељени поступак у простору стања система, односно излаза“.⁷

У *Филозофијском речнику*, циљ (сврха) дефинисан је као: „предочено односно замишљено стање на које је усмерено људско хтеће и вољно деловање да би га остварило“.⁸ Доводећи у везу појмове интереси и циљеви према тумачењу у *Филозофијском речнику*, са аспекта прагматичности може се закључити да су интереси вредности којима стремимо, а циљеви квантитативно-квалитативни одраз или операционализација достизања тих вредности. У промишљању позиција држава, као и њихових аспирација, говори се о националним (државним) интересима и циљевима као општим, циљевима система одбране, као посебним, и на нивоу појединачног о циљевима војне стратегије. При томе се термини интереси и циљеви, углавном, заједно користе.

³ Мала политичка енциклопедија, „Савремена администрација“, Београд, 1966, стр. 390.

⁴ Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, „Просвета“, Београд, стр. 354.

⁵ Митар Ковач, *Теоријске основе доктринарних докумената СРЈ у области одбране*, ВА/ШНО, 2002, стр. 30

⁶ Исто.

⁷ Научна изграђеност и чиниоци војне стратегије, Зборник радова са научног симпозијума СИМВОН–2001, ВИЗ, 2002, стр. 369.

⁸ Владимир Филиповић, исто, стр. 324.

У разним земљама различито се класификују национални (државни) интереси и циљеви. Тако се у САД деле на *виталне, животне и хуманитарне интересе и циљеве*. При томе, у контексту система одбране или стратегије националне безбедности најчешће се посматрају само витални национални интереси и циљеви. Како се на те интересе и циљеве гледало у САД у периоду 1997–2002. године приказано је у следећој табели.⁹

Табела 1

ГОДИНА	НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕСИ И ЦИЉЕВИ САД
1997.	1. Заштита суверенитета, територије и становништва САД, спречавање и одвраћање опасности по земљу, укључујући НХБ нападе и тероризам; 2. Спречавање појављивања непријатељске регионалне коалиције или хегемоније; 3. Осигуравање слободе мора и безбедности међународних морских линија, комуникација, ваздушних путева и космоса; 4. Осигурање несметаног приступа кључним тржиштима, изворима енергије и стратегијским ресурсима; 5. Одвраћање и, ако је потребно, савладавање агресије с ослонцем на савезнике и пријатеље САД.
2001.	1. Осигурање безбедности САД и слободе акције, укључујући суверенитет, територијални интегритет и слободу САД, сигурност америчких грађана код куће и у иностранству и заштита најзначајније инфраструктуре САД; 2. Поштовање међународних обавеза, укључујући безбедност и добробит савезника и пријатеља: спречавање непријатељеве доминације над посебно значајним подручјима, нарочито над Европом, североисточном Азијом, источноазијским приобалним подручјем, као и Блиским истоком и ј/и Азијом, и мир и стабилност на западној полулопти; 3. Допринос економском благостању, укључујући виталност и продуктивност глобалне економије, безбедност међународног мора, ваздушног простора и космоса, као и информационалних комуникационих линија и приступ главним тржиштима и стратегијским ресурсима.

Према наведеним националним интересима и циљевима, у САД посебно се утврђују и циљеви (политике) одбране,¹⁰ као:

- гарантовање сигурности савезницима и пријатељима;
- одвраћање од будућег војног надметања;
- одвраћање присиле и претњи усмерених против америчких интереса;

⁹ Опширније: „Војно дело“, бр. 3–4/1998. и 1/2002 (четворогодишњи прегледи одбране САД).

¹⁰ „Војно дело“, бр. 1/2002, стр. 83–84.

– наношење одлучујућих пораза сваком противнику, уколико не успе одвраћање.

Како су у неким земљама утврђени циљеви система одбране приказано је у следећој табели.

Табела 2

ЗЕМЉА	СТАВ О ЦИЉЕВИМА СИСТЕМА ОДБРАНЕ
<i>Аустрија</i>	Заштита интегритета територије на копну и у ваздушном простору и заштита основних вредности државе од свих ризика и облика угрожавања.
<i>Мађарска</i>	Одбрана територије, суверенитета, становништва, материјалних богатстава и демократских институција.
<i>Бугарска</i>	Заштита суверенитета, безбедности и независности земље и територијалног интегритета.
<i>Немачка</i>	Заштита Немачке и њених грађана од политичких притисака и спољних опасности, одбрана територије Немачке и савезника, допринос светском миру и стабилности под окриљем УН, помоћ у случају катастрофа, спасавање у несрећама и подршка хуманитарним акцијама.

Из ставова у табели 2 види се да земље чланице коалиција (савези, блокови), као што је Немачка, појам одбране (као и циљева система одбране, одбрамбене политике), поред осталог, обавезно везују за савезнике. С друге стране, неблоковске земље су утврдиле циљеве система одбране углавном у општој и недовољно прецизној форми, као што је заштита (одбрана) суверенитета, територијалног интегритета и независности, или и уставног поретка, како је утврђено у првом ставу чл. 133. Устава СР Југославије.

У вези с питањем постављања *циља војне стратегије*, као теорије и праксе оружане борбе, треба узимати у обзир чињеницу да у теорији на Западу не постоји појам (термин) *оружана борба*, већ се до њега долази посредно, преко појма рат. У тексту под насловом „Циклуси рата“, амерички генерал Скеилс¹¹ се бави односом одбране и напада, историјски посматрано, односно на чијој је страни предност и од чега зависи. Његова одредница циља рата (оружане борбе, прим. Б.Ф.) гласи: „*Циљ рата није толико уништити непријатеља, колико да се сломи његова воља за отпором*“.¹²

Заокрет у вези с циљем, од *уништити* ка *сломити вољу за отпором*, може се посматрати са више аспекта, од којих су најзначајнија три. Прво, у појмовном смислу, то је бофровско поимање стратегије.

¹¹ Генерал Скеилс, у време кад је написао наведени текст (1997), био је заменик начелника ТРАДОК-а (Америчког центра за војни доктрину КоВ) и један од главних аутора књиге о рату у Заливу која се сматра званичним извештајем САД о том рату („Билтен превода“, ЦВНДИ, бр. 1/2001).

¹² Major General Robert H. Scales, *Cycles of War*, „Armed Forces Journal International“, July 1997, pp. 38–42.

Наиме, Бофр је њеном класичном промишљању, као *војног удела* у достизању националних интереса и циљева, додао филозофски став да је она (стратегија) „... вештина дијалектичке воље уз употребу силе ради решења њиховог сукоба.”¹³ Други аспект јесте сунцувовско гледиште да је *навећа победа она која је извојевана без борбе*.¹⁴ Трећи аспект се заснива на сталном питању над питањима – питању исхода рата (оружане борбе), посматрано кроз однос *победника и пораженог*, или *победе и пораза*.

Ако се посматра с првог аспекта, може се рећи да дијалектика воља, како каже генерал Бофр, и јесте суштина сваког, па и оружаног сукоба, у којем се, поред оружаних снага, сучељавају стратегије и доктрине, али и морални чиниоци, од којих је пресудан *воља* да се бори (брани или напада).

У промишљању другог аспекта (победа без борбе) често је цитиран Сун Цу Ву, с обзиром на последње доктринарне документе у оружаним снагама САД, типа ФМ. Међутим, не може се ставити знак једнакости између ставова *сломити вољу за отпором* и *победа без борбе*. Наиме, под сламањем воље за отпором подразумевају се борбе, па и на војном плану.

Трећи аспект стратегијског циља који је у непосредној вези са претходна два и који може да се дефинише и као релација (дилема) *победити* или *не изгубити* посебно је карактеристичан ако се посматра сукоб светских моћника, са једне стране, и тзв. малих земаља, са друге стране. У том случају за мале земље је права *победа* (победник) ако се сукоб избегне, док се *не изгубити* подразумева у сваком супротстављању ономе ко је наметнуо рат.

Јасно је, са историјског аспекта, да је прошло време краткотрајних битака војних формација, постројених једна према другој, у којима се тачно могло утврдити ко је победио, а ко изгубио. Прошло је и време сукобљавања милионских армија, као у Првом и Другом светском рату, са такође препознатљивим циљем утврђеним као уништити – победити. У садашње време није само језички промењен циљ стратегије, већ је учињен суштински заокрет од уништити ка сломити вољу за отпором, што се, када је реч о моћнику, изједначава са победити, а код малих земаља – не изгубити. Тај заокрет у вези с циљем препознатљив је и у принципима (начелима) и у начину и снагама којима треба да се реализује стратегија.

Принципи

Под принципом – од латинске речи *principium* – почетак, полазиште, порекло, претпоставка, у филозофском смислу, подразумева се

¹³ Андре Бофр, *Увод у стратегију*, ВИЗ, Београд, 1968, стр. 13–14.

¹⁴ Сун Цу Ву, *Вештина ратовања*, ВИЗ, Београд, 1992.

„оно по чему биће јесте, на основу чега се развија, а и оно на шта се мишљење враћа као на своје темеље“.¹⁵ Такође, према *Филозофском речнику*, разликују се следећи принципи (начела): реални, тј. би-так ствари, и метафизички принципи, идеални принципи, као основне претпоставке, темељи мишљења, и *теоријски* и *практични принципи*, *сазнања* и *деловања*, формалног и материјалног карактера.¹⁶

На основу наведеног, кад су у питању врсте принципа (практични принципи), може се закључити да се они утврђују у свакој сфери људске делатности, односно у појавама и процесима. Тако се може говорити о принципима у политици, у економији, у технологији, и слично. То, ако се има системски приступ, одређује те принципе као основне постулате функционисања неког система. Нас посебно инте-ресују принципи стратегије, опште (велике, гранде, националне без-бедности, одбране, и слично), с једне, и војне стратегије, са друге стране. Условно, може се говорити о принципима опште и војне стра-тегије „великих“ и „малих“ земаља. При томе, није новина да се при-ликом посматрања „великих“ уобичајено (првенствено) узимају за пример теорија и пракса Сједињених Америчких Држава.

За анализу начела опште стратегије, или политике одбране, ка-ко се називају у америчкој теорији, према националним интересима и циљевима, занимљиво је како су они утврђени у Четворогодишњем прегледу одбране 2001. године.¹⁷ Наиме, констатујући да ће се циљеви одбрамбене политике остварити само уколико се посвети велика па-жња сваком од њих, администрација САД утврдила је следеће страте-гијске принципе:

- управљање ризицима;
- одбрана заснована на могућностима;
- пројектовање моћи америчке војске за одбрану САД;
- јачање савеза и партнерства;
- одржавање повољне регионалне равнотеже;
- развој широког распона војних могућности;
- трансформација одбране.

Наведена „стратегијска начела“ више су преглед „практичних корака“ него постулата принципијелне природе. Но, прагматизам и јесте једна од основних одлика филозофије светског моћника. При томе, неспорно, најјача земља садашњице свесна је своје моћи и тежи (и успева) остварењу таквог третмана у међународним односима. За-то, са аспекта карактера опште стратегије, може се рећи да је страте-гија САД, у ствари, стратегија доминације, што потврђују и ставови њихових званичника, као: „Ми смо једина земља у свету способна да ефикасно води здружене војне операције великих размера далеко од

¹⁵ Владимир Филиповић, исто, стр. 265.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Опширније: „Војно дело“, исто, бр. 1/2002.

својих граница“, или, „... ми смо, такође, једина сила у свету која војно може ефикасно да реагује на регионалне претње великих размера, темељац многих међусобно корисних савеза и безбедносних партнерстава, те стуб стабилности у кључним регијама света“.¹⁸ Према наведеном, када је реч о принципима опште стратегије, за стратегију доминације (САД) може се закључити да, посматрано с теоријско-практичног аспекта, примењује принципе који су у складу са њеним местом и улогом у међународним односима. Ти принципи могу да се окарактеришу и као: *надмоћност, глобализам, слобода маневра, инфилтрација, инструментализација, запречавање (онемогућавање противника), кооптација (савезништво – партнерство) и сила*.¹⁹

Условно, поред наведене (опште) стратегије доминације, у теоријско-практичном смислу може се говорити и о *стратегии равнотеже* и *стратегии ослонца*. У стратегији равнотеже, коју преферирају бивше велике силе и земље које теже да то постану, заступљени су слични (исти) принципи као у стратегији доминације. Наиме, протагонисти стратегије равнотеже желе прерасподелу светске моћи на више центара, сматрајући да ће бити један од њих. Када је у питању стратегија ослонца, коју заступа већина земаља света, могу да се разликују два модела: 1) ослонац на сопствене снаге, и 2) ослонац на неког од светских моћника у својству придруженог члана, партнера или савезника. Земље које су претпостављале ослонац на сопствене снаге, као принципе опште стратегије користиле су неприпадање ниједном, посебно не војном блоку, или несврстаност. Ослонац на сопствене снаге, ако се изузме чињеница да се свако ослања на своје снаге, сматра се у савременим условима архаичним и превазиђеним принципом. Стога, што се најбоље види у нашем непосредном окружењу, земље теже да нађу савезника или партнера, по принципу *вежи мали чамац за велики брод*, или, *против кога не можеш, ти му се приклони*. Дакле, заокрет у вези с принципима опште стратегије светских моћника у односу на претходни дужи или краћи период јесте у настојању стварања *јаза моћи* да би се постало (остало) најјачи, док се стратегијски заокрет тзв. малих земаља испољава у *тражењу ослонца* код тих моћника.

Када је реч о принципима војне стратегије (ратна вештина, рат, оружана борба, ратна вештина у оружаном борби), њихови број и врста су уједначени у разним армијама света. То је још осамдесетих година илустровао италијанских аналитичар Луиђи Ровиђи, а приказано је у следећој табели.²⁰

¹⁸ „Војно дело“, бр. 3–4/99, стр. 94.

¹⁹ О карактеристикама наведених начела (принципа) опште стратегије надмоћности САД аутор је писао у нашим војним часописима.

²⁰ Опширније: Ковач, Форца, *Историја ратне вештине – период 1945–2000*, ВИЗ, Београд, 2000.

ЗЕМЉА (или аутор)	ПРИНЦИПИ
Немачка	Одређење циља; једноставност; садејство; офанзивност; покретљивост; одређење места усмерења масе; економија; изненађење и безбедност.
САД	Циљ; једноставност; јединство командовања; офанзивност; маневар; маса; економија снага; изненађење и безбедност.
В. Британија	Национални циљ; јасноћа; јединство напора; иницијатива; маневар; маса; економија снага; реактивност и заштита моћи за борбу.
ФУЛЕР	Циљ; офанзива; маневар; маса; изненађење; безбедност; морал и организована позадина.
ИСИ Лондон	Офанзива; концентрација снага; изненађење; безбедност; морал; информисаност и обученост.
СССР (Русија)	Уништење; комбинација дејства; офанзивност; маневар; концентрација напора; економија снага; изненађење и обмана; постојаност резерве; морал и продор и консолидација.
Кина	Уништење противника; комбинација политичких и војних напора; иницијатива; непрекидност маневра; концентрација напора; економија снага; изненађење; безбедност; морал и подршка напорима.
Швајцарска	Уништење противника; једноставност; јединственост; слобода маневра; концентрација снага и изненађење.
Француска	Слобода маневра; концентрација снага и изненађење.
Шпанија 1980.	Искоришћење успеха; јединство дејстава; слобода дејстава; економија средстава; изненађење; безбедност; жеља за победом и способност за остварење.
Шпанија пре 1980.	Јединство дејстава; изненађење и жеља за победом.
Италија 1970.	Маневар; маса; економија напора; изненађење и безбедност.
Италија 1990.	Комбиновање дејстава; слобода одлучивања; снага ватре; уравнотежена конфигурација ОС; жеља за премоћи и способност позадинских могућности.
ЛУИЋИ РОВИЋИ (закључак и предлог)	Циљ; морал; јединство командовања; припрема; информисаност; иницијатива (маневар и офанзивност); концентрација снага (маса); изненађење и безбедност.

Уколико постоји различита вредност начела, може се закључити да се појединим од њих придаје већи значај. На пример, ослањајући се на доминацију у технологији, моћне земље претпостављају другим принципима принципе *маса* (не у смислу броја људи, већ моћи), *маневар* и *офанзивност (брзина)*, док земље које технолошки заостају предност дају *моралу* и *маси* као броју. Тај однос је одавно познат као општепринципијелна смерница типа „технологијом против масе“ (људи), или обрнуто. Ако се класификација општих стратегија примени на стратегију доминације, равнотеже и ослонаца, тим стратегија-

ма одговарају следеће војне стратегије и доктрине: *офанзивна, одвраћајућа и одбрамбена*.

Однос карактера војних стратегија и доктрина према приоритетним принципима анализирао је амерички генерал Скеилс у наведеном материјалу „Циклус рата“. Наиме, анализирајући период од грађанског рата у САД (1865) до рата у Персијском заливу (1991) и предвиђајући рат до 2020. године, са аспекта односа одбране и напада, односно предности браниоца и нападача, генерал Скеилс је извео одговарајуће закључке и препоруке за америчке оружане снаге и стратегију. Закључак те анализе јесте да војна стратегија и доктрина САД морају да буду офанзивне, да предњаче у свету и да се заснивају на најмодернијој технологији. Јер, уколико их противници достигну – пораз је неминован. До тог закључка генерал Скеилс је дошао на основу следећих премиса:

- предност у рату (оружаној борби) у анализираном периоду наизменично је била на страни браниоца или нападача;

- наведена предност, непосредно, зависила је од односа снага, при чему је код симетричних (једнаких) снага предност била на страни браниоца, уз ослонац на принцип *маса* (ватрена моћ), док је код несиметричних снага предност била на страни нападача, који се ослањао на *маневар* и *офанзивност* (брзина), уз коришћење сопствене ватрене моћи – *маса* (концентрација снага);

- *циљ рата* није толико да се уништи непријатељ колико *да се сломи његова воља за отпором*;

- избегавање ужаса ратовања, са изнуравањем противника посредством ватрене моћи (*маса*, концентрација), мора да се одржава спојем способности за уништавање (*маса*) и способности за маневрисање;

- снаге будућности морају да убрзају темпо кретања до недостигнутих брзина и да одржавају оперативни темпо;

- императив брзине ствара способност да се на бојиште стигне *први од првих*, а стратегијска брзина омогућиће да рат на бојишту прими форму *препада*.

Снаге

У вези с одбраном, снаге се могу разматрати са три аспекта. У најширем смислу, чине их укупни људски и материјални и нематеријални ресурси и њихови потенцијали једне земље или коалиције. У ширем смислу, снаге су конкретни организациони облици за поједине сегменте одбране, на пример, дипломатски, економски, полицијски, војни, и други. У ужем смислу, под снагама се подразумевају оружане снаге (војска).

Кад је реч о општој стратегији и достизању националних интереса и циљева, очигледно, и код тзв. моћника и код малих земаља, нај-

шири аспект поимања снага, углавном, препознаје се у петоуглу чија темена чине *економија* (са технологијом), *политика*, *дипломатија*, *војска* и *медији*.

Полазећи од националних циљева и интереса, а ради достизања пројектованог места у међународној заједници и због аспирација у међународним односима, најразвијенији (најмоћнији) ослањају се на доминантну економију (богатство) и супремацију у технологијама, помоћу којих, преко снажних оружаних снага, агресивне дипломатије и медијске подршке, обезбеђују кључну – политичку моћ (надмоћност). Чини се да у вези с тим нема никаквих новина које би се могле сматрати стратегијским заокретом. Међутим, историјској релацији економија – политика (под којом се подразумева и дипломатија) – војска, која је чинила и чини суштину моћи, додат је нови елемент – медији. Њихова улога у стварању и нарастању укупне моћи до те мере је повећана да се најновији вид (облик, врста) ратних дејстава – информациони рат, без њих не може замислити. Отуда се говори, што у шали, што у збили, кад је реч о савременим ратовима у којима су учествовале САД, да рат почиње онда када стигну новинари и екипе Си-Ен-Ена. Или, мало луциднији аналитичари улоге медија у савременим ратовима питају се шта би тек учинио Гебелс у Другом светском рату да је, поред новина и радија, имао и телевизију. О улози медија у рату Алвин и Хејди Тофлер кажу: „Људи који озбиљно мисле о ратовању у будућности знају да ће се неке од најзначајнијих борби сутра дешавати на бојишту медија“.²¹ Закључујући да „прецизно усмеравање информација је управо толико значајно као и прецизно усмеравање оружја, а нови медији ће ово учинити до степена преседана“, Тофлерови у вези са значајем телевизије преносе речи генерала Пери Смита о рату у Заливу, који каже: „Током шест недеља рата више људи је гледало телевизију више сати дневно него икада у историји“.²²

Уз уважавање улоге свих наведених снага савременог рата, посебну пажњу треба обратити на оружане снаге (војска), и то на њихову организацију, бројно стање и борбене могућности. Полазећи од неумитне чињенице да су управо јачина и могућности оружаних снага језичак на ваги квалификације и класификације на моћне и остатак света, чињеница је да се у том елементу војне стратегије и чине значајне промене – заокрети.

Прво, општа, структурна форма оружаних снага земаља и коалиција у свету, углавном, поприма тројни израз у *снагама за брзо реаговање*, *главним одбрамбеним снагама* и *резерви* (снаге подршке), при чему се од прве две категорије формирају тзв. *мобилне снаге* за конкретне задатке.

²¹ Алвин и Хејди Тофлер, *Рат и антират*, „Паидеиа“, Београд, 198, стр. 193.

²² Исто, стр. 199.

Друго, засноване, пре свега, на достигнућима савремених технологија и њиховој примени у војне сврхе, оружане снаге моћника су изразито надмоћне над војскама малих земаља. На сцени је препознатљива, али и контроверзна тенденција да се моћници још моћније наоружавају, са једне стране, и да мали маргинализују оружане снаге, са друге стране. Тако крилатица *ако желиш мир, припремај се за рат* важи само за најмоћније земље, које налазе начина да управо мале земље тзв. трећег света оптужују за прекомерно наоружавање, што је тобоже претња светском миру. Веома сликовито у вези са модернизацијом и моћи оружаних снага звуче следеће речи некадашњег секретара одбране САД В. Коена: „*Ми у рату не желимо фер борбу – желимо способности које ће нам обезбедити одлучујућу предност*“.²³ Та предност операционализована је у тзв. четири оперативне концепције: 1) доминантан маневар; 2) прецизна (дистанциона) дејства; 3) свеобухватна заштита снага и 4) фокусирана логистика (не носи много, оно што ти треба биће ти дотурено где и кад треба). Те предности су првенствено засноване на доминацији у информатичкој технологији.

Када су технологије у питању, још 1990. године Министарство одбране САД утврдило је листу од 20 тзв. критичних (пожељне, приоритетне) технологија за 21. век. То су: полупроводнички материјали и микроелектронска кола; софтвери; рачунари са паралелном архитектуром; вештачки интелект и роботика; компјутерско моделовање и симулација; фотоника; радар са осетљивим пријемницима; пасивни сензори; обрада сигнала; смањење одраза средстава војне технике; утицај спољне средине на системе оружја; корелациона обрада података; рачунарска динамика флуида; ваздушно-млазни погон; импулсни извори енергије; хипербрзи пројектили; високоенергетски материјали; композитни материјали; суперпроводљивост и биотехнолошки материјали и процеси.²⁴

Треће, бројност оружаних снага у свету, тзв. оптерећење популације, од краја деведесетих година („крај“ тзв. хладног рата) 20. века има тенденцију опадања. Милионске армије и код најмоћнијих земаља припадају прошлости. Упоредо са смањењем оружаних снага, очигледна је тенденција њихове професионализације, односно потпуни прелазак са комбинованог (професионално-регрутни) система на плаћеничку војску.

Четврто, постоји тежња, која је формално „покривена“ Повељом ОУН, а у суштини се заснива на циљевима и интересима најмоћнијих земаља, за стварањем „светских оружаних снага“ за брзо реаговање у „кризним“ регионима у којима је „угрожен“ мир, са једне стране, и за стварањем регионалних мултинационалних снага са истим задацима за реаговање у појединим регионима, са друге стране. За сада,

²³ Опширније: „Војно дело“ бр. 3-4/1999, стр. 74.

²⁴ „Нови гласник“, бр. 1/1994, стр. 7.

такву улогу на светском нивоу преузимале су САД и неке њихове савезнице и партнери.

Пето, укупна, а посебно борбена моћ оружаних снага земаља и коалиција веома је различита. Нека земља сигурно има статус силе уколико поседује нуклеарно оружје. Стога се те земље не одричу тог оружја и чине сталне напоре да га осавремене, уз доктринарно утврђене ставове да ће га и употребити уколико буду нападнуте – оне или њихови савезници. С друге стране, проширује се круг земаља које поседују нуклеарно оружје (пролиферација), што поред опасности од његове употребе изазива и својеврсне контроверзе. Наиме, управо земље које имају такав арсенал нуклеарног оружја да неколико пута могу уништити све на Земљиној кугли бране другима да то оружје производе. Тако, *уместо да се уништи целокупно нуклеарно оружје, као и друга оружја, посебно тзв. оружја за масовно уништавање на свету*, наставља се „трка“ у наоружавању по принципу „тук на лук“.

Шесто, повећавајући дистанцу, стварни и замишљени противници су створили оружја којима могу да дејствују по свакој тачки Земљине кугле. Немајући куда у линеарном одмицању (копно и вода), прво су се размакли у ваздушном простору и под водом, а на крају су потражили простор и у „петој димензији“ – космосу.²⁵ Тако најмодерније опремљене армије релативизују значај простора и времена схваћеног као доба дана и године или метеоролошке појаве, а као фактор оружане борбе (рата), до њиховог свођења само на околности у којима се одвијају борбена дејства.

Седмо, трансформација оружаних снага земаља или коалиција, као сталан (трајан) процес, има више карактеристика и глобално и у појединачним случајевима. Прво, недвосмислено је да се војна сила трансформише под утицајем њихове претпостављене улоге и намене у будућим међународним односима. Тако најмоћније земље постају још моћније јер себи додељују историјску улогу у обезбеђењу светског мира. С друге стране, трансформација оружаних снага малих земаља све више се одвија према атрибуту који се за те земље везује (мале). Оно што карактерише тај процес трансформације јесте већа или мања улога светских моћника. Тако, принцип немешања у унутрашње ствари других земаља, поготову на примеру примене оружане силе, постаје све више само начело прокламовано у Повељи ОУН а све мање одраз практичног поступања светских сила. Друго, кад се, према њиховој претпостављеној улози и намени, посматра структурни смисао оружане силе, поставља се питање шта се под том трансформацијом посматра. У вези с тим, један од критичара трансформације војске САД, у тексту под насловом, „Трансформација и илузија промене“, каже: „Трансформација је војна концепција умногоме

²⁵ Под димензијама простора подразумевају се, поред космоса, земља, вода, под водом и ваздушни простор. Отуда за космос израз *пета димензија*.

слична хришћанској идеји преображаја хлеба и вина у тело и крв Христа – нико није сасвим сигуран шта то значи, али већина верника има неко мишљење о томе“.²⁶ Исти аутор, полазећи од премисе да је најзначајнији аспект трансформације и здружености унутар оружаних снага промена начина на који виши официри мисле о сукобу, а на фону Маханових ставова да ниједан вид војске сам не може да изведе своју реорганизацију, закључује да се *промена* (трансформација) *мора диктирати изван војске Сједињених Држава*. Управо тај став истински одсликава сву филозофију трансформације и реорганизације оружане силе сваке земље, а то је потреба за политичком одлуком о њиховој намени, улози и задацима коју доноси државно руководство.

Осмо, улога и организација војске у земљама нашег окружења радикално се мењају. Неко то зове прилагођавањем тих земаља и њихових оружаних снага новим тенденцијама, други (радикалнији) маргинализацијом оружане силе од стране светских моћника, трећи то посматрају као однос финансијске моћи и потреба одбране, итд. Било како било, чињеница је да: 1) међународна заједница инсистира на контроли наоружања, према утврђеним ресурсима система оружја који су томе подложни; 2) бројност мирнодопских оружаних снага (оптерећење популације) много је мања од тзв. ОЕБС-овог стандарда до један одсто, па чак и западне „препоруке“ од 0,5 до 0,7 одсто; 3) војни рок углавном траје шест или седам месеци; 4) веома озбиљно се размишља, а у неким земљама и најављује, скоро професионализација војске; 5) готово све земље, па и њихове војске, с укључивањем у међународне организације и асоцијације, пре свега „Партнерство за мир“ (ПЗМ), преузимају западне принципе организације своје оружане силе и укључују се у формирање заједничких војних формација предвиђених за ангажовање у региону југоисточне Европе, али и уступају (за сада мање) војне контингенте за потребе мултинационалних оружаних снага и изван Европе; 6) примењују се или најављују различити механизми демократске, цивилне и парламентарне контроле војске, па је развијено мноштво начина за међусобне размене информација, семинара, скупова, и слично; 7) евидентан спонтан и/или присиљан одлив кадра из оружаних снага ствара како социјалне, тако и проблеме друге врсте, уз општепознати став да *новца за војни буџет никада нема довољно*, и друго.

Начин реализације стратегија

У складу са прокламованим интересима и циљевима, начин достизања, односно реализација стратегије, могао би да се посматра

²⁶ Douglas Macgregor; *Transformation and the Illusion of Change*, NSSQ, August 2000. www.comw.org/stratissues.htm.

преко утврђених принципа функционисања (практични принцип) са стварним или пројектованим снагама. Међутим, неопходно је да се начин достизања националних интереса и циљева, нарочито циљева појне стратегије, посебно објасни. Пре свега, због тога што се у последње време користе бројне синтагме, као „асиметрична стратегија“, „асиметрично реаговање“, „асиметричне снаге“, „превентивна стратегија“, „паралелни менаџмент“, и слично.

Прво треба обратити пажњу на општи (стратегијски) концепт приступа некој друштвеној творевини или појави – процесу. Наиме, у теорији и пракси система (организација), посебно у другој половини 20. века, предност је давана системском приступу. У најкраћем, тај приступ може да се дефинише као посматрање одређене друштвене творевине или појаве – процеса, у тоталитету, уз дедуктивни као преовладавајући начин промишљања и закључивања. Међутим, сложеност међународних односа и међусобног утицаја њихових елемената толико је еволуирала, у интеракцијском смислу, да се системски – дедуктивни приступ њиховој анализи сматра „спорим“, па и неадекватним, посебно у смислу модерног менаџмента. Наиме, евидентно је да се „курс“ управљања светским процесима с кревелдовског аспекта²⁷ – „сигурност делова преко безбедности целине“, помера у смеру „безбедности целине преко сигурности делова“. Односно, прилаз глобалног менаџмента, системско-дедуктивног типа, уступа место индуктивном начину промишљања, наполеоновског карактера – „маршевати одвојено, деловати скупно“, што је суштина тог „паралелног менаџмента“. Или, одређена друштвена појава – процес, као међународни односи, веома је сложена и тешка за праћење у тоталитету. Стога се за управљање појединим њеним процесима и подсистемима, који се одвијају различитим темпом и интензитетом, устројава матрична – пројектоводна организација (индуктивни карактер). Дакле, поједини подсистеми комплексног система, формално и суштински, могу да се развијају брже или спорије од опште замисли, али морају да воде ка јединственом циљу. Одатле потичу и „новокомпоноване“ наведене синтагме, као што је „паралелни менаџмент“, па се, у очевидно различитом развоју појава, тек након одређеног времена може установити да су они и те како повезани и условљени.

Други аспект посматрања начина достизања националних интереса и циљева везан је за појам асиметричности (стратегије, снага...). Термин „асиметричан“ није нов, али је уведен у ширу употребу крајем осамдесетих година, у време „враћања“ Кини подручја Хонгконга. Наиме, постављало се прагматично питање како ће се у социјалистички систем друштвено-економских односа, какав је у Кини, уклопити капиталистички принципи какви су владали у Хонгконгу. Одговор званичне Кине био је: једна земља са два паралелна (асиметрич-

²⁷ Опширније: Мартин ван Кревелд, *Командовање у рату*, ВИНЦ, Београд, 1992.

на) система. Такав приступ је очигледан и у вези с прикључењем Тајвана. На основу значења термина *асиметрија* (несразмерност, неједнакост, неравномерност),²⁸ синтагму „асиметрична стратегија“ треба разумети као *усмеравање ка јединственом циљу различитих снага и начина њене реализације избором из фонда утврђених принципа оних који су доминантни*.

Треће, када је реч о синтагми „асиметричне снаге“, првенствено се мисли на сукобљене снаге неједнаких (несразмерних) квантитативно-квалитативних својстава. На пример, генерал Скеилс, у тексту „Циклуси рата“, закључује да када су у питању симетричне (једнаке) снаге предност је на страни браниоца, те да би остварио одлучујућу предност нападач мора да тежи ка њиховој асиметричности, свакако у своју корист. Ту асиметричност код војних снага Скеилс види у наведеним начелима маневра и офанзивности (брзина) које постојећој моћи треба да обезбеди информатичка технологија.

Четврто, синтагма „превентивна стратегија“ појавила се (или се чешће чује) након терористичких напада на објекте у Њујорку и Вашингтону. Суштина те стратегије, према речима портпарола и званичника Беле куће, јесте у томе да ће САД, убудуће, предузети контрамере само ако наслуте (кад сазнају – већ је касно) да им неко припрема зло.

Након краћег разматрања наведених синтагми, које се све више користе у теорији и пракси, у вези са заокретом у начину реализације стратегија, може се извести неколико значајних одредница.

Прво, тоталитет сукоба и доминација невојних над војним облицима (методе и средства). У амплитуди међународних односа, чији су полови сарадња и сукоб, чине се покушаји да се национални интереси и циљеви остваре, пре свега, економским, дипломатским и политичким средствима. Будући да нема ниједне појаве и процеса који се могу посматрати изоловано, односно без утицаја других, и у реализацији стратегија преплићу се сукоби око сарадње и сарадња око сукоба. Стога многи аналитичари међународних односа сматрају да појам рата, схваћен, пре свега, преко оружане борбе, треба редифинисати, односно да је рат стална друштвена појава, док се за оружаним средствима посеже када се процени да то треба учинити..

Друго, а у вези са првим, јесте утврђивање (успостављање) центра моћи, односно најутичајнијег чиниоца креације међународних односа, у чему се огледа асиметричност стратегије и чинилац брзине стратешких утицаја. Наиме, током историје, а посебно у новом добу, могу се запазити репери на основу којих су стратешка мисао и пракса формулисане ставом *више ништа неће бити као пре*. У периоду од 1945. године до сада, наведени став је први пут кориштен после употребе нуклеарне бомбе крајем Другог светског рата, када су срушени

²⁸ Милан Вујаклија, *исто*, стр. 79.

Јапански градови Хирошима и Нагасаки. То је, на нов начин, на светској сцени довело до тзв. биполаризма у међународним односима. „Двобој“ биполарних лидера за „добробит света“ трајао је до рушења Берлинског зида – непуних 50 година. Међутим, „победник“ у двобоју није стигао ни да испије чашу шампањца у новом *ништа више као пре* а срушен је симбол економске (зграде у Њујорку) и нападнут центар појне моћи (Пентагон). Временска дистанца од рушења Берлинског зида до новог рушења трајала је 13 година. Колико ће времена протекти до новог рушења на планети Земљи? Суштина асиметричне стратегије је и у чињеници да се она заснива на рушењу, а не на изградњи, са једне стране, и да побија теорију да изградња новог (система) траје најмање онолико колико је био век срушеног, са друге стране.

Треће, а у вези са другим, јесте трансформација реализације *ко није са нама – противник нам је* у релацији *ко је са нама, није нам противник*. Наизглед игра речи значи суштински заокрет у реализацији општих стратегија, како моћника, тако и малих земаља. Наиме, кад су моћни у питању, постаје јасно да је претежак терет самосталног освајања света. Стога су и дојучерашњи најљући противници, који су нишанили један на другог арсеналом оружја којим су се неколико пута могли уништити, схватили да им је у достизању сопствених циљева боља варијанта лабавог партнерства од непријатељства. Друго, за сопствену страну треба прибавити што више истомишљеника, савезника или партнера, не због тога што су стварно потребни колико да не би били уз дојучерашњег противника.

Четврто, а у вези са претходним, односи се на трансформацију реализације *све што је забрањено, није дозвољено* у релацију *све што није забрањено, дозвољено је*. Наиме, било је покушаја у свету после великих катаклизми, какве су били светски ратови, да се пронађе марица за њихово избегавање, али није било резултата. Тако је агресија званично дефинисана (1974) у ОУН, рат је забрањен међународним конвенцијама и многи принципи су прокламовани и прихваћени, а сукоби нису јењавали, напротив.²⁹ Смањивала су се вета великих сила (углавном бившег СССР-а или САД) у Савету безбедности, а светски мир није успостављен, а камоли учвршћен. Геополитичар Игнацио Рамоне наводи податак да су у периоду од 1945. до 1991. године СССР и САД у Савету безбедности поднели вето 279 пута.³⁰ Схвативши да је мала корист од забрана, барем у међусобним релацијама, моћни на-

²⁹ Према подацима СИПРИ института из Стокхолма, просечно је годишње у свету у периоду 1945–1990. вођено око 12 ратова, док се тај просек после 1990. повећао на више од 30 (Божидар Форца, *Војна сила у међународним односима после Другог светског рата* – дипломски рад, ШНО, 1997).

³⁰ Игнацио Рамоне, *Геополитика хаоса*, Институт за геополитичке студије, Београд, 1998, стр. 24.

стављају поход ка остварењу сопствених интереса и циљева, док се забране (вета), уколико се подносе, углавном односе на мале земље.

Начини реализације општих стратегија, у невојној сфери, мање су очевидни него у оружаним, у којима се, такође, догађају стратешки заокрети. Заокрети у начину реализације војних стратегија, посебно ако се посматра сукоб моћника и малих земаља, могу да се групишу у тзв. *корпус диспропорција*. Те диспропорције евидентне су у свим сегментима које карактеришу рат (оружана борба) као друштвену појаву, као што су: циљеви, снаге (што подразумева и средства), простор, време и начин вођења операција:

– Диспропорција односа према циљевима садржана је у чињеници да се, обично, рат као оружани сукоб у савременим условима „завршава“ достизањем циљева који, у већем обиму или у целини, одуда рају од циљева постављених на почетку сукоба.

– Диспропорција снага (и средстава) садржана је у чињеници да постоје знатне разлике – „јаз моћи“, између развијених и неразвијених. Тако моћници успевају да идентификују, омеђе и изведу на „стуб срама“ одбрану жртву, и да, релативно лако, дођу до „победе“ (сломе вољу противника за отпором) у сукобу.

– Диспропорција односа према простору садржана је у чињеници да моћници избегавају сукоб копнених снага („жива сила“) и да теже да остваре победу, па и заузму простор, дејствима са великих дистанци, што им омогућава употреба савремених средстава ратне (војне) технике.

– Диспропорција времена, заснована на „јазу моћи“, сагледава се на основу тежње моћника да брзо победе у сукобу, са једне стране, и настојања супротстављене стране да дуготрајним дејствима исцрпљује противника и тиме га одврати од агресивних намера, са друге стране.

– Диспропорција начина вођења операција садржана је у тофлеровском сукобу таласа цивилизација. Наиме, снаге засноване на најсавременијим технологијама примењеним у војне сврхе (ратна техника трећег, информатичког таласа) теже да до исхода оружаног сукоба дође помоћу тзв. дистанционих дејстава, односно дејстава из ваздушног простора са великих даљина. С друге стране, онај ко им се супротстави а не поседује таква средства тражи компензацију, пре свега, у тактичким поступцима приморавања противника на директан сукоб живе силе, што је потврђено у сукобима у последњој деценији 20. века.

На крају, на основу посматрања рата између моћника, са једне, и припадника малих земаља, с друге стране, долази се до својеврсне законитости, која се може дефинисати на следећи начин: *вероватноћа избијања сукоба и његов позитиван исход управо су сразмерни јазу моћи и степену заштите сопствених снага.*

Могући елементи стратегије одбране Србије и Црне Горе

Национални интереси и циљеви. Србија и Црна Гора треба да се развијају као пуноправан члан међународне заједнице, односно свих њених организација и асоцијација којима су водеће начело мир, стабилност и просперитет света.

Начела опште и војне стратегије. Начела опште или стратегије националне безбедности, као и начела војне стратегије, општи су постулати којима се пројектује функционисање система на који се односе, са једне стране, и снаге које треба да их реализују, са друге стране.

С обзиром на међународне односе, сопствену позицију и процесе у земљи и окружењу, као и на националне интересе и циљеве, могу да се дефинишу следећа начела стратегије националне безбедности; 1) *свеобухватност*, што значи да свако у земљи има своје место, улогу и задатак (право и дужност) у систему одбране; 2) *подржављеност*, у смислу да је систем безбедности земље заокружен на врху, односно да није препуштен њеним организацијским деловима без обзира на њихов назив; 3) *међународна компатибилност*, тј. могућности и потребе за укључивањем у колективне системе безбедности на законски дефинисаним основама; 4) *реалност*, у смислу снага и могућности спровођења; 5) *модуларност* и *селективност*, у организацијском смислу и у смислу функционисања у различитим ситуацијама и за различите потребе, и 6) *функционални приоритети*, тј. јасно утврђени и општеприхваћени ставови о приоритетима развоја појединих сегмената система безбедности зависно од општих и посебних (спољни и унутрашњи) стања и процеса.

Када је реч о начелима војне стратегије, она су у нашој војној теорији³¹ готово у потпуности идентична с начелима већине земаља света или, барем, држава које се сматрају најутицајнијим у свим сферама људске делатности, па и војној делатности. При томе, приоритетна начела у савременим условима треба да буду *морал*, *маса*, *маневар* и *офанзивност* (активност и иницијатива). Односно, на њима треба да се заснива моћ наших оружаних снага (војска), које треба да следе савремене тенденције у свету.

С обзиром на наведено о принципима, односно начелима, резултат опште стратегије – *победити*, мериће се избегавањем рата, а *не изгубити* – отпором свакоме ко нам рат наметне.

³¹ У нашој војној теорији утврђена су следећа начела ратне вештине (оружане борбе): избор циља; јединствено командовање; морал; обавештеност; активност и иницијатива; маневар; изненађење; обезбеђење од изненађења; економија снага и средстава, и наметање властитих облика оружане борбе и борбених дејстава (*Стратегија оружане борбе* – привремени материјал, ШНО, 1998).

Снаге. У вези са снагама, посебно у оквиру система одбране, пажњу треба обратити на однос према војсци Србије и Црне Горе као основној снази која штити земљу од спољњег угрожавања њене безбедности, односно, на поимање (дефинисање) војске, њеног циља (сврхе) и организације, под којом се подразумева и систем командовања.

На основу чл. 133. Устава СРЈ и чл. 1. Закона о Војсци Југославије, у нашој доктринарној теорији ВЈ јесте оружана снага која војним средствима (снагом оружја) брани сувереност, територију, независност и уставни поредак СР Југославије. У наведеној дефиницији садржан је и циљ, односно сврха постојања Војске. Из дефиниције произилазе задаци ВЈ који се, осим могућности ангажовања за потребе међународне заједнице, према другом ставу чл. 133. Устава СРЈ, углавном односе на бит војске, односно на оружаном деловање у спречавању и отклањању узрока, и на борбу против носилаца који могу или су довели до оружаног угрожавања безбедности земље. Занемарујући чињеницу да је циљ (сврха) ВЈ утврђен Уставом СРЈ из 1992. и Законом о Војсци Југославије исти као циљ (сврха) оружаних снага СФРЈ, због савремених тенденција у нашем окружењу потребно је да се другачије сагледа оружана снага наше земље. Наиме, може се извести погрешан закључак да (само) Војска брани сувереност, територију, независност и уставни поредак земље, како и пише у првом ставу чл. 133. Устава СРЈ („СРЈ има Војску која брани сувереност, независност и уставни поредак“)³² или чл. 1. Закона о Војсци Југославије („Војска Југославије је оружана снага која брани сувереност, територију, независност и уставни поредак Савезне Републике Југославије“).³³

Војске малих земаља, каква је и СРЈ (заједница Србије и Црне Горе), пре свега, чине оружану снагу која штити земљу од спољњег оружаног угрожавања. То је њена основна сврха и циљ. За разлику од малих земаља, моћници својим војскама дају задатак да обезбеђују мир на планети. Међутим, није у питању само однос моћни – мала земља. Наиме, свака земља која се доследно придржава принципу Повеље ОУН и других општеприхваћених међународних конвенција, уговора и споразума, у суштини, не би требало да има офанзивних аспирација ни према којој другој земљи, па својим оружаним снагама и не може да постави другачији циљ до спречавања и супротстављања оружаном угрожавању безбедности споља. Стога, основна сврха постојања војске јесте заштита и одбрана територије, укључујући и све њене људске, материјалне и духовне вредности. Под одредбом суверенитета, независности и уставног поретка земље, посредно, може да се подразумева и употреба оружане силе (војска), али то не може да јој буде приоритет. Односно, неко други мора да буде одређен (намењен) за обављање таквих задатака, што најбоље потврђује ситуација и процеси током распада СФР Југославије и, поготову, на Косову и Метохији.

³² *Збирка закона: о Војсци, одбрани, имовини и финансирању*, ВИЗ, Београд, 1993.

³³ *Исто*.

Са друге стране, из наведеног циља (сврха) произилазе задаци војске. Приликом њиховог одређивања морају се уважавати њено место и улога у систему безбедности земље, стварне и предвидиве опасности и преузете међународне обавезе. Стога у задатке Војске, поред оружаног супротстављања агресији споља, треба уврстити и борбу против терориста и међународног криминала свих врста, као и ангажовање за потребе међународне заједнице. У складу са својим карактером, а у вези с ангажовањем за потребе међународне заједнице, наша војска не би смела да прихвати задатке тзв. наметања мира, већ, првенствено, обавезе које у тзв. мировним и хуманитарним операцијама немају офанзиван карактер.

Питање величине Војске у миру и њен карактер не заокупља само професионална војна лица. Тако они који се мање или више разумеју у проблематику сматрају да треба да има од 30.000 до 65.000 људи, односно да је чини 0,3 – 0,7 одсто популације. У вези с карактером, варирају ставови од потребе да се задржи комбиновани (професионално-регрутни) до преласка на професионалну војску. Такође, није мали број оних који страхују над уведеном законском променом да свако служи војни рок у својој републици, с могућношћу служења и у другој републици на основу сопствене жеље. Међутим, постоји неколико значајних одредница (препорука) којих би се, објективно, требало придржавати кад су у питању наведене дилеме. Прво, бројно стање Војске морало би да одговара нашем окружењу. Друго, одређивање бројног стања према окружењу значајан је критеријум, али није и једини. У том процесу мора се уважавати реалност у којој се налази земља (присуство страних оружаних снага на делу територије), као и достигнути степен развоја Војске. Треће, чињеница је да нашој земљи предстоји улазак у „Партнерство за мир“, што ће се, због утврђених облика тог партнерства, сасвим сигурно, одразити на величину оружане силе – војске. Четврто, захтев за мање бројном али убојитијом (моћнија и ефикаснија) војном силом остаће само декларативан ако се настави тенденција смањивања финансијских средстава која се додељује Војсци. С обзиром на финансијска средства, барем средњорочно посматрано, не би се могло говорити о потпуно професионалној војсци, осим ако међународни захтеви, али и унутрашња несагласја, не буду диктирали њено драстично бројно смањење.

Демократска, цивилна и парламентарна контрола војске, као постулат савремених међународних односа, у организацијском и функционалном смислу, нису у њеном домаћају. Или, војска, као и свака друга институција државе, подлеже и контроли као функцији управљања земљом. У том смислу, она је објекат, а не субјекат контроле, па је за Војску значајнији сегмент контроле који се валоризује као помоћ. Наиме, држава, преко својих органа – институција, контролише војску, али има и обавезу да јој пружи помоћ у сваком погледу. Тако се, између осталог, успоставља прави однос између државе и њене

војске, а не како је рекао амерички пуковник Томас (за однос америчког народа према војсци): „... у рату се окрећемо војсци, а у миру од ње“.³⁴ Или, морамо користити чињеницу да нас у војном погледу уважавају и цене чак и они који су нас не тако давно оружаном напади. Да би нас и даље ценили, један од приоритета јесте да не дозволимо стварање јаза моћи, пре свега, са земљама из окружења.

Начин. У вези с националним интересима и циљевима, уз уважавање нашег идентитета, суверенитета (нарушеног), посебности и традиција, треба имати на уму чињеницу да су апсолутни суверенитет и равноправност у међународним односима више идеал којем треба тежити него реалност. Наиме, стање у окружењу и перспективе за развој одређују следеће чињенице: 1) увек су моћници диктирали услове, а остали су се прилагођавали; 2) прстен дефинисања интереса на југоистоку Европе затворен је на простору западног Балкана, са тенденцијом стезања или пуцања која се мери „кооперативношћу“; 3) све земље из окружења (изузев БиХ) чланице су „Партнерства за мир“, са ургентним захтевима и тежњом ка осталим европским интеграцијама; 4) чланство у „ПзМ“, које нам се, уз Савет Европе, чини најближим, није израз колективне безбедности, али јесте могућност за слабљење тензија и редеофинисање утицаја значајних центара светске моћи према нашој земљи, и 5) наша земља, као централна земља региона, мора да прати савремене токове у окружењу, па и да их иницира, што без чланства у европским организацијама и интеграцијама није могуће.

Будући да начин реализације наше опште и војне стратегије диктирају унутрашње прилике и однос значајних центара светске моћи према нашој земљи, неопходно је да се остваре барем следећи захтеви: 1) транспарентност подршке нашој земљи у настојањима да се интегрише у светске и европске токове; 2) безусловна подршка свеопштем, посебно економском развоју наше земље; 3) изналажење конструктивног плана и програма решавања питања статуса Косова и Метохије у оквирима СРЈ, односно будуће заједнице Србије и Црне Горе; 4) непристрасна подршка процесу раздруживања република бивше СФРЈ, и 5) непристрасно „стављање тачке“ на агресију НАТО-а на нашу земљу 1999. године.

Закључак

Најмање је стратешких заокрета, без обзира на језичке промене, у дефинисању интереса и циљева, поготову у најмоћнијим земљама света. Такође, чињеница је да су заокрети уочљивији у начину реализације стратегија, посебно у војној сфери. То је сасвим разумљиво јер се циљеви пројектују за дуготрајан период, а начини њиховог дости-

³⁴ Ковач, Форца, *исто*, стр. 425.

зања мењају се при промени чинилаца који их одређују. Зато, погрешно утврђен циљ не води ка решењу, док избор неприкладног начина може да води ка циљу, али тежим путем. То не значи да није значајан начин реализације стратегије, напротив. Тако су моћни у фази поновног утврђивања начина достизања сопствених интереса и циљева, док мале земље, већином, још нису ни утврдиле те интересе и циљеве, односно налазе се у фази њиховог дефинисања, након које следе одабир начела и дефинисање снага и начина њиховог достизања.

За мале земље је најважније да реално схвате своје место и улогу у окружењу и да, на основу тога, утврде своје аспирације, што није ни лако, ни једноставно. За то је неопходна *мудра политика, рационална економија, агресивна дипломатија и вешта оружана сила*. Наиме, рационалним тактичким потезима долази се до прагматичне и сврсисходне стратегије и решења геополитичког кода (што – зашто – када – како) у савременом безбедносном окружењу.